

УДК 339.13.017:631.576:634.23

© 2015

О.А. Кіщак,

*доктор сільсько-
господарських наук*

*Інститут садівництва
НААН*

РОЗВИТОК СВІТОВОГО ТА ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКІВ ПЛОДІВ ЧЕРЕШНІ

Мета. Дослідити основні тенденції розвитку ринку плодів черешні в Україні та світі. **Методи.** Економіко-статистичний, порівняльний, аналізу й синтезу. **Результати.** Проаналізовано стан та особливості розвитку світового і вітчизняного ринків плодів досліджуваної культури за показниками виробництва, споживання та експорту продукції за 15 років. Установлено, що незначний приріст виробництва плодів черешні (на 23%) зумовлює гострий дефіцит і високі ціни на них на глобальному ринку. **Висновки.** В умовах дефіциту плодів черешні на світовому ринку для збереження позицій України як одного з їх провідних виробників потрібно значно збільшити площі закладання високопродуктивних насаджень.

Ключові слова: ринок плодів черешні, попит, дефіцит, країни-виробники, площа плодоносних насаджень, урожайність, динаміка виробництва, експорт продукції.

Черешня — плодова культура, що відзначається щорічним плодоношенням, раннім строком досягання плодів із високими смаковими та дієтичними властивостями і займає одне з перших місць за прибутковістю.

Україна належить до провідних світових виробників плодів черешні. За даними ФАО [11], вона перебуває на 10-му місці з обсягом виробництва 72,8 тис. т, що становить 3,3% від загального обсягу світового виробництва (2,19 млн т). Світовий і внутрішній ринки плодів черешні є дефіцитними, що зумовлює високий рівень цін на них. Для збільшення виробництва плодів черешні необхідно розширювати площі під насадженнями, використовувати високопродуктивні сорти, підщепи, впроваджувати сучасні технології вирощування.

Мета досліджень — дослідити основні тенденції розвитку ринку плодів черешні в Україні та світі.

Методи досліджень. Для визначення стану ринку плодів черешні застосовували економіко-статистичний метод, для вивчення основних тенденцій його розвитку — порівняльний та аналізу й синтезу.

Результати досліджень. За даними ФАО [11, 12], загальна площа плодоносних насаджень черешні у світі у 2005 р. становила 401,1 тис. га і порівняно з 1994–1996 рр. зросла на 22,6%. Ці насадження в регіонах нашої планети розташовані так: у країнах ЄС — 36,7%, на Близькому Сході — 17,2, у Східній Європі — 12,7, Північній Америці — 8,2, країнах Азії — 7,1, на інших територіях — 18% плодоносних садів цієї культури [13].

В Україні у 2011 р. площа плодоносних насаджень кісточкових культур у всіх категоріях господарств становила 69,4 тис. га, 2013 р. — 68,9, з яких черешня займала відповідно 12,5 і 12,4 тис. га, або 18% [1, 5]. Слід зазначити, що площа таких насаджень

порівняно з 1991 р. зменшилася на 8,4 тис. га, або на 40,2% (рис. 1). Частка України у світовій площі плодоносних насаджень черешні становить 3,1%. У світі 93% плодів черешні вирощують у північній, а 7% — південній півкулях нашої планети.

Згідно з даними ФАО, у 2011 р. світове виробництво плодів черешні становило 2,19 млн т, що на 0,5 млн т, або на 23% більше порівняно з 2001 р. [8, 9, 11, 12].

Слід наголосити, що зазначений обсяг виробництва плодів цієї культури становить лише 0,4% від загального світового виробництва (609,2 млн т) і є меншим від об'ємів виробництва яблук у 32 і бананів — у 25 разів, які сукупно формують 20% глобального сегмента плодової продукції.

Аналіз даних ФАО щодо зміни світових обсягів та лідерів виробництва плодів черешні за 1996–2011 рр. виявив такі тенденції. За 15 років перша четвірка провідних країн-виробників плодів черешні не змінилася. Якщо Туреччина та США збільшили обсяги виробництва у 2,2, а Іран — 1,4 раза, то Італія зменшила їх на 18%.

Водночас Іспанія, збільшивши обсяги виробництва в 1,4 раза, перемістилася з 9-го на 5-те місце. Проте найбільших темпів зростання виробництва плодів черешні за цей період досягли такі країни: Австрія збільшила обсяги виробництва в 4,3 раза і перемістилася з 20-го на 6-те місце в списку 20-ти провідних країн-виробників плодів цієї культури, Узбекистан — у 3,3 раза і з 24-го піднявся на 7-ме місце та Республіка Чилі, яка наростила обсяги виробництва в 2,8 раза й перемістилася з 18-го на 12-те місце.

З 1996 по 2011 рр. Австрія продемонструвала найвищі у світі темпи зростання обсягів виробництва плодів черешні. За умови

збереження цієї тенденції вона в найближчі роки може випередити за цим показником Іспанію та Італію.

Приклад цієї держави є надзвичайно показовим для України, оскільки Австрія — переважно гірська країна (понад 70% її території вкрито горами). Попри те, що її територія у 7,2 раза менша від території нашої країни, за 15 років там зуміли збільшити обсяги виробництва плодів черешні майже на 71 тис. т, що дорівнює середньорічному виробництву плодів цієї культури в Україні.

Аналіз даних ФАО за 1996–2011 рр. свідчить також про те, що Україна за цей період зберегла 10-ту позицію в рейтингу провідних світових виробників без істотної зміни обсягів виробництва плодів черешні. Відсутність прогресу за цей проміжок часу на 15-й позиції також продемонструвала Польща. Отже, за 15 років з урахуванням досягнень групи провідних країн-виробників приріст валового виробництва плодів черешні збільшився до 674 тис. т.

Водночас за цей період істотно знизили обсяги виробництва країни, які входять до 20-ти провідних світових виробників плодів черешні, зокрема Ліван — на 75%, Болгарія — 47, Франція та Сербія — 11, Румунія — на 8%.

Ці країни за 15 років сукупно зменшили обсяги світового виробництва плодів черешні на 183 тис. т. З урахуванням сумарних показників приросту і зниження за згаданий період слід зазначити, що за 15 років обсяг світового виробництва плодів черешні зріс на 500 тис. т. Такі темпи зростання є вкрай незадовільними, оскільки відповідно до науково обґрунтованої норми людині потрібно споживати 2 кг плодів черешні за рік [2]. Для її забезпечення світове виробництво плодів цієї культури має становити щонайменше 14 млн т, це нині фактично майже у 6,5 раза менше від потреби. Незначний приріст обсягів її виробництва (на 23%) за 15 років (1996–2011 рр.) лише посилив гострий дефіцит плодів черешні та високі ціни на них на глобальному ринку.

За даними ФАО, світові оптові ціни на плоди черешні значно перевищують вітчизняні. Так у 2011 р. черешню найдорожче реалізовували в Японії (20,1 тис. дол. США/т), Австрії, Данії, Норвегії, Південній Африці, на Кіпрі (4–8,7 тис. дол. США/т). Слід зазначити, що в Україні оптові ціни на плоди черешні були значно нижчими і становили від 2 тис. дол. США/т [11, 12].

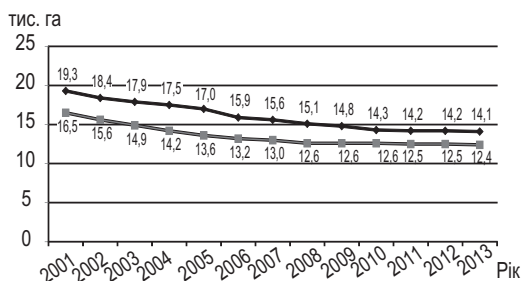

Рис. 1. Площа насаджень черешні в усіх категоріях господарств України: — ромб — загальна площа; — квадрат — площа плодоносних насаджень [1, 5]

Провідним виробником черешні є Туреччина, яка в зазначеному році продукувала 438,6 тис. т, або 20% від обсягу світового виробництва. На 2-му місці — США — 303,4 тис. т, 3-му — Іран — 241,1, на 4-му Італія з обсягом виробництва 112,8 тис. т. Ці країни виробляють 50% від світового обсягу плодів черешні (рис. 2).

Частка України у світовому виробництві плодів черешні становить 3,3%. Слід зауважити, що цей показник обсягу виробництва плодів черешні в Україні перебуває на рівні 2002 р. і його досягнуто передусім за рахунок підвищення врожайності насаджень на 41,2%, оскільки на той час їх площа була на 4 тис. га більшою, ніж у 2011 р. Крім цього, для забезпечення внутрішньої потреби відповідно до встановленої норми річного споживання плодів черешні (2 кг) слід збільшити їх виробництво щонайменше на 20 тис. т, або на 25%. З метою зміцнення позицій України як провідного світового виробника плодів черешні, який перебуває в чільній десятці, надзвичайно актуальними є призупинення негативної тенденції до щорічного скорочення площі плодоносних насаджень і невідкладне закладання нових високопродуктивних садів цієї культури.

До другої десятки основних країн-виробників плодів черешні увійшли Сирія, Чилі, Франція, Греція, Польща, Німеччина, Китай, Болгарія, Сербія та Ліван. Сумарне виробництво плодів черешні цими країнами становить 402 тис. т, або 18,4% від світового обсягу.

Слід зазначити, що обсяги виробництва плодів черешні значною мірою залежать від

продуктивності насаджень. Так, за даними FAO [11, 12, 15], серед 20-ти основних країн-виробників цієї культури високу врожайність насаджень (середнє за 2009–2011 рр.) було зафіксовано в Туреччині — 9,69 т/га, Ірані — 8,71, Австрії — 7,84, США — 7,80, Румунії — 6,30, Україні — 5,66 т/га (6-те місце у світі) (рис. 3).

Головним чинником, який стимулює виробництво плодів черешні, є експорт продукції.

Згідно з даними FAO, у 2010 р. обсяг світового експорту плодів черешні становив 293 тис. т, або 12% від обсягу її виробництва і зріс майже втричі порівняно з 2001 р. [9, 11]. Найбільшими експортерами є Туреччина — 65,3 тис. т, США — 64,3, Чилі — 44,3 і Австрія — 20,5 тис. т, які разом забезпечили у 2010 р. постачання на зовнішні ринки 194 тис. т, або 66,2% від обсягу світового експорту.

Наступні 16 країн постачали на експорт плоди черешні в таких обсягах: Іспанія — 22,9 тис. т, Сирія — 13,8, Греція — 7,3, Сербія — 7,1, Киргизстан — 5,8, Нідерланди — 5,7, Канада — 5,2, Італія — 5,1, Німеччина — 4,4, Франція — 4,1, Ліван — 3,4, Іран — 3,2, Бельгія — 3,1, Польща — 2,5, Молдова — 2,4 та Чехія — 1,8 тис. т [3].

Аналіз цих статистичних даних FAO свідчить про те, що Україна не потрапила навіть до двадцятки провідних країн — експортерів плодів черешні, тому що до 2010 р. обсяги експорту плодів цієї культури, за даними Держстату України, становили 0,16–1,1 тис. т.

Проте у 2010 і 2011 рр. ситуація істотно поліпшилася, і вітчизняні виробники

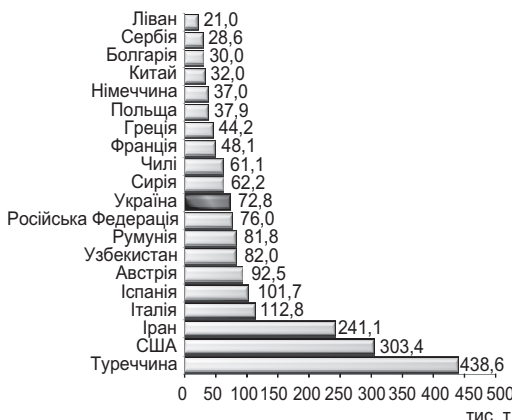

Рис. 2. Провідні світові виробники плодів черешні у 2011 р. (за даними FAO [11])

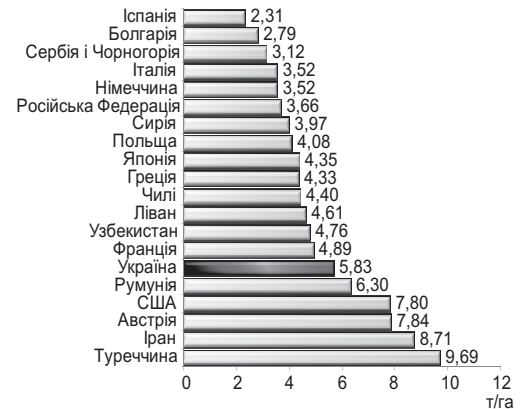

Рис. 3. Урожайність насаджень черешні в провідних країнах-виробниках (середнє за 2009–2011 рр., за даними FAO [11])

експортували відповідно 3,3 і 3,2 тис. т цієї продукції, з яких 93% плодів черешні було відправлено до Російської Федерації, 6% — Білорусі та 1% — до інших країн.

Слід зазначити, що за даними Закордонної сільськогосподарської служби Міністерства сільського господарства США, Російська Федерація є найбільшим у світі імпортером, оскільки дефіцит внутрішнього ринку цієї країни відповідно до встановленої норми річного споживання плодів черешні становить щонайменше 210 тис. т.

Зазначена служба з урахуванням платоспроможного попиту населення оцінює місткість російського ринку плодів черешні в 73,8 тис. т (дані 2010 р.) [7], що дорівнює нинішньому обсягу виробництва плодів черешні в Україні. Зазначений обсяг постачання на ринки Російської Федерації забезпечили Туреччина — 29,99 тис. т, Узбекистан — 9,09, Киргизстан — 7,71, Угорщина — 6,55, Польща — 3,85, Сирія — 3,09, Україна — 2,85, Сербія — 2,39, Азербайджан — 1,61, Греція — 1,55, інші країни — 5,04 тис. т.

Найвищу активність на російському ринку виявила Туреччина, яка мала профіцитний ринок плодів черешні і в 2010 р. продемонструвала, як за рік можна збільшити експорт плодів цієї культури до Росії на 11,89 тис. т, або на 60% порівняно з 2009 р. Крім цього,

зміцнилися позиції таких країн-експортерів, як Узбекистан, Сирія, Греція та Угорщина. Водночас істотно послабили свою наявність на російському ринку Румунія, Іспанія, Польща, Киргизстан, Сербія та Азербайджан.

Велику зацікавленість до російського ринку мають також основні виробники черешні з південної півкулі, зокрема Чилі, Австралія та Нова Зеландія [6].

У зв'язку з ратифікацією Верховною Радою України Угоди про Асоціацію з ЄС нашим виробникам потрібно активніше пропонувати свою продукцію на ринках країн Євросоюзу, місткість яких, за даними EUROSTAT, залежно від погодних умов за останні роки становить 35–50 тис. т [10].

Слід зазначити, що нині вже сформовано світові ринки, тому просування і закріплення вітчизняної плодової продукції на них потребує істотних зусиль для окремих підприємств і для галузі загалом [4].

При цьому вітчизняним суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності потрібно розбудувати відповідну логістичну інфраструктуру і здійснити ретельну підготовчу роботу з отримання відповідних міжнародних сертифікатів якості, зокрема таких, як ISO 9001:2008, HACCP, BRC, Kosher Standard та інших, які є обов'язковими в країнах, куди планується постачання цієї продукції [14].

Висновки

Установлено, що за 15 років (1996–2011) спостерігався незначний приріст обсягів світового виробництва плодів черешні (23%), що зумовило гострий дефіцит та високі ціни на них на глобальному ринку. Розрахунки свідчать про те, що для забезпечення світових і внутрішніх потреб щодо річного споживання плодів черешні слід збільшити їх виробництво у світі до 14 млн,

в Україні — до 20 тис. т. Тому для збереження позицій України як одного з провідних світових виробників плодів черешні потрібно істотно збільшувати площі закладання високопродуктивних насаджень з метою отримання великих оптових партій конкурентоспроможної продукції для повного забезпечення потреби внутрішнього ринку та нарощування обсягів її експорту.

Бібліографія

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

2. Економіка та організація промислового садівництва України/ [О.М. Шестопаля, В.А. Рульєв, П.В. Кондратенко та ін.]; за ред. О.М. Шестопаля. — К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2010. — 334 с.

3. Публікація документів Державної служби статистики України. Зовнішньоекономічна діяльність. — Режим доступу: http://ukrstat.org/operativ/menu/menu_r/zed.htm

4. Сало І.А. Розвиток ринку плодів в Україні/ І.А. Сало. — К.: ННЦ «ІАЕ», 2013. — 394 с.

5. Статистичний щорічник України за 2011 рік; за ред. О.Г. Осауленка. — К.: Консультант, 2011. — 653 с.

6. *Australian Cherry Export Roadmap 2012–2017*. Cherry Growers Australia–2012. — Режим доступу: http://cherrygrowers.org.au/assets/australian_cherry-export-roadmap_2012_2017.pdf.

7. *Ayala D.* Russian Stone Fruit Market Brief — Imports High But U.S. Share Low. — GAIN Report Number: RSATO 1112/D. Ayala. — 2011. — Режим доступу: http://www.gain.fas.usda.gov/Recent%20GAIN%20Publications/Russian%20Stone%20Fruit%20Market%20Brief%20%20Imports%20High%20But%20U.S.%20Share%20LowSt%20Petersburg-Russian%20_Federation_9-21-2011.pdf.

8. *Brada C.* World cherry production to decrease/ C. Brada. — Режим доступу: http://www.freshplaza.com/news_detail.asp?id=71483

9. *Cherry statistics*. 2001–2010 World Cherry Production. — Режим доступу: http://www.novagrim.com/Pages/2000_2011_cherry_statistics_EN.aspx

10. *EUROSTAT* Pocketbooks. Agriculture, fishery and forestry statistics. Main results — 2010–11. — 2012 edition. — Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-FK-12-001/EN/KS-FK-12-001-EN.PDF

11. *FAOSTAT* — FAO Statistics Division 2013

[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://faostat.fao.org/>

12. *Food and Agriculture Organization of the United Nations*. — Режим доступу: <http://www.fao.org/publications/en/>.

13. *Long L.E.* World Production Trends/L.E. Long// Extension Horticulturist, Oregon State University, 2006. — Режим доступу: http://www.extension.oregonstate.edu/wasco/sites/default/files/horticulture/cherries-around-world_documents/World/ProductionTrends.pdf

14. *Sredoevič Z.* Investment in Sweet and New Processing Programs in terms of Serbian agriculture Competitiveness/Z. Sredoevič, D. Milič, M. Jeločnik// Bulletin Petroleum. — Gas University of Ploiesti. — Economic Science Series. — 2011. — V. LX III, № 3. — P. 37–49.

15. *World Sweet Cherry Review 2006 Edition*. — A Publication of Belrose, Inc., 1045 NE Creston Lane, Pullman, WA 99163-3806, USA, 2006. — P. 27. — Режим доступу: <http://www.asoex.cl/admin/PaginaWeb/Biblioteca/Archivos/Bajar.asp?Carpeta=ESTUDIOSEArchivo=World%20Sweet%20Cherry%20Review%202006.pdf>.

Надійшла 10.12.2014.